

Politici publice
și integrare europeană

Dusan Sidjanski

VIITORUL FEDERALIST AL EUROPEI

Comunitatea Europeană
de la origini la Tratatul de la Lisabona

Collegium

POLIROM

Lui Macha și Clarinei
Lui Sacha, Antoine și Patrick

Cuprins

<i>Prefață la ediția în limba română</i>	9
<i>În loc de mulțumiri</i>	11
<i>Introducere în federalismul european</i>	13

Partea I

De la origini la Actul Unic European

Secțiunea I. Evoluția Proiectelor Uniunii Europene

Capitolul I. Procesul îndelungat de maturizare a proiectelor europene :	
de la Uniunea Paneuropeană la Congresul de la Haga	21
1. Nașterea ideii europene (secolele XIII-XX)	21
2. Uniunea Paneuropeană și Proiectul Briand (1924-1930)	22
3. Europa Unită în timpul Rezistenței (1939-1945)	24
Capitolul II. Rolul decisiv al mișcărilor europene	28
1. Nașterea mișcărilor europene (1946-1947)	28
2. Congresul de la Montreux : Denis de Rougemont și Maurice Allais (1947)	30
3. Congresul de la Haga și înființarea Mișcării Europene	33
4. Congresul celei de-a 40-a aniversări (1988)	37

Secțiunea a II-a. Ocazii pierdute sau jaloane ale uniunii politice

Capitolul I. Un proiect de uniune îndrăzneț pentru secolul său (1949)	41
1. Modelul prezidențial și federalist	41
2. Misiunea Uniunii	42
3. Organizarea Uniunii	43
Capitolul II. O comunitate politică europeană ratată	47
1. De la Declarația Schuman la proiectul Adunării ad-hoc (1950-1953)	47
2. Originalitatea proiectului : Parlament bicameral, desemnarea Consiliului și votul majoritar	50
3. Atribuțiile Comunității politice	54
4. Un proiect de inspirație federalistă	56
Capitolul III. O inițiativă gaullistă : Proiectul Fouchet (1960-1962)	58
1. Europa statelor <i>versus</i> Europa supranațională	58

2. Ce fel de Uniune Europeană ?	60
3. Caracteristicile Proiectului Fouchet	61
4. Schimbările prezidențiale	64
5. Uniunea politică în pană	65

Capitolul IV. O misiune fără viitor : Raportul Tindemans (1975)	68
1. Identitatea europeană	68
2. Echilibrul instituțional și consolidarea Comisiei	71

Secțiunea a III-a. Dinamica instituțiilor comunitare

Capitolul I. Nașterea și dezvoltarea comunităților europene	75
1. De la promovare la primele realizări	75
2. Rolul personalităților europene	79
3. Dinamica crizelor : 1963 și 1965	83
4. Compromisul privind dezacordul comun de la Luxemburg (1966).....	88

Capitolul II. Un sistem politic embrionar : instituții decizionale și consultative	91
1. Portretul politic al Comisiei	92
2. Descrierea Consiliului	96
3. Dinamica Curții de Justiție	99
4. Guvernarea comitetelor ?	100

Capitolul III. Parlamentul European : structură și funcții	103
1. Reprezentarea parlamentară și majoritatea europeană	103
2. Funcțiile Parlamentului European și evoluția acestora	107

Secțiunea a IV-a. De la proiectul Parlamentului European privind crearea Uniunii Europene (1984) la Actul Unic European (1987)

Capitolul I. Proiectul Parlamentului European, așa-numitul Proiect Spinelli, 1981-1984	115
1. Origini și protagoniști	115
2. Filosofia generală și principiile de bază	118
3. Consolidarea instituțiilor și a puterilor comune	120

Capitolul II. Un moment decisiv : Actul Unic European (1987)	125
1. Consiliul European și negocierea prin sinergie	126
2. Piața internă și politicile adiacente	130
3. Reactivarea procesului de angrenare și readaptarea instituțiilor	136
4. Consiliul European, cooperarea politică și susținerea opiniei publice	140
5. Un moment decisiv : noua abordare federalistă	143

Partea a II-a

Integrare și inovare politică

Secțiunea a V-a. Procesul de integrare

Capitolul I. Societatea europeană în formare	153

Capitolul II. Factorii economici : întreprinderile mari și IMM-urile	157

Capitolul III. Rețele de grupuri de interes comunitare	160

Capitolul IV. Partidele politice, liderii și opinia publică	167

Secțiunea a VI-a. Procesul decizional și efectele de angrenare

Capitolul I. Procesul decizional	173
1. Procesul decizional : schema generală conform Tratatului de la Roma (1957)	173
2. Actul Unic : îmbunătățirea procesului decizional	179
3. Consolidarea rolului Parlamentului European	183

Capitolul II. Procesul de integrare informală	187
1. Parlamentul European, noua țintă a grupurilor de interes	187
2. Consultarea instituționalizată și tradițională	192
3. Participarea informală	197

Partea a III-a

Viitorul federalist al Europei

Secțiunea a VII-a. Era federalismului

Capitolul I. Globalizare versus diferențiere	203
1. Dubla tensiune	203
2. Factorii schimbării și ai regionalizării	204
3. O lume multipolară	205

Capitolul II. Actualitatea federalismului	207
1. De la federalismul proudhonian la tendințele actuale	207
2. Federația europeană, punctul de întâlnire pentru Denis de Rougemont și Jean Monnet	212
3. Principiile federalismului în opinia lui Denis de Rougemont	214
4. Federalismul în epoca piramelor răsturnate și a microcomputerele	218

Capitolul III. Comunitatea Europeană sub semnul federalismului	223
1. Un federalism sectorial	223
2. Un sistem instituțional hibrid	225
3. Evoluția federalistă sau regionalistă în statele membre	228
4. O concluzie deschisă spre viitor	229

Secțiunea a VIII-a. Tratatul de la Maastricht: aprofundarea Comunității Europene

Capitolul I. Uniunea cu vocație federală	237
1. Salt calitativ sau doar o etapă ?	238
2. Arhitectura generală și obiectivele Uniunii	240
3. Principiul subsidiarității	242
4. Principiile democratice și cetățenia europeană	247

Capitolul II. Aprofundarea integrării economice	250
1. Moneda unică și convergența economică	250
2. Coeziunea și politica regională	255

Capitolul III. Inovațiile instituționale	262
1. Confirmarea Consiliului European	262
2. Investiția Comisiei	264
3. Extinderea sferei de aplicare a majorității calificate	265
4. Creșterea puterii Parlamentului European	266
5. Curtea de Conturi promovată la rang de instituție	268
6. Noua dimensiune socială	269
Capitolul IV. Procesul decizional în conformitate cu articolul 189b	272
Secțiunea a IX-a. Comunitatea Europeană pe calea Uniunii politice	
Capitolul I. Dimensiunea afacerilor interne	283
Capitolul II. Considerații generale privind politica externă	288
Capitolul III. Către o politică externă și de securitate comună	295
1. Obiective generale și domenii de activitate	295
2. Politica externă comună	297
3. Spre o politică de apărare europeană: sfârșitul unui tabu?	300
4. Procesul decizional	303
5. Reflecții cu privire la puterea de decizie	308
Capitolul IV. Comunitatea în fața crizelor externe	313
1. Războiul din Golf	313
2. Comunitatea confruntată cu criza din Iugoslavia	317
<i>Concluzie de etapă deschisă spre viitor</i>	335
Capitolul V. Perioada post-Maastricht și Tratatul de la Amsterdam și Nisa	343
1. Perioada post-Maastricht	343
2. Tratatul de la Amsterdam	355
3. Tratatul de la Nisa	357
Anexă. Cronologie	365
Capitolul VI. Tratatul de la Lisabona și viitorul federației europene	366
1. Un nou tratat	367
2. Parlamentul European	369
3. Președintele Consiliului European	369
4. O dublă președinție în cadrul unui sistem comunitar	370
5. PESD și PESA	370
6. Rolul-cheie al Înalțului Reprezentant	371
7. Către un legislativ bicameral. Consiliul: confuzie sau separare a puterilor?	373
8. Un Consiliu al statelor?	374
9. Motorul Uniunii: Comisia Europeană	374
10. Viitorul rol al unui nucleu federativ	378
11. Un bilanț provizoriu	378
<i>Scurtă concluzie deschisă spre viitor</i>	381
<i>În loc de concluzie. Ce rămâne din Constituția Europeană</i>	382

Prefață la ediția în limba română

La douăzeci de ani de la căderea dictaturii ceaușiste, România s-a angajat ferm pe calea democrației, continuându-și de acum eforturile în cadrul Uniunii Europene. Împreună cu celelalte 26 de state membre, ea participă – voluntar, nu constrânsă – la edificarea unei noi arhitecturi a Europei. Astfel, în deplină libertate, contribuie la căutarea unui nou federalism european bazat pe elementul comun al culturii europene, cu respectarea bogatei sale diversități.

Sub atracția polului integrării europene, România încearcă să depășească numeroase obstacole, cum ar fi diferența dintre nivelurile de dezvoltare și decalajul care, deși se reduce, continuă să separe norma de comportament. Or, potrivit lui Denis de Rougemont, obstacolul cel mai greu de depășit îl constituie mentalitățile și prejudecățile noastre. De unde și importanța valorilor fundamentale – cum ar fi recunoașterea celuilalt – care stau la baza edificării Uniunii Europene și a căror învățare se face la vârste fragede, în cadrul familiei și în școală, încă din clasele primare. Într-adevăr, Jean Piaget ne-a atras atenția asupra formării, încă de la vârste cuprinse între 3 și 7 ani, a conceptelor de bază, cum ar fi patrie, țară, noțiunea de celălalt. Acest proces se desfășoară astăzi într-un mediu de comunicare și de mesaje de multe ori distorsionate. Prin urmare, este urgent necesară dezvoltarea la toate nivelurile a unei dimensiuni europene a educației, marcată adeseori de istorii văzute prin prisma naționalismului.

Manualul de istorie franco-germană de la Congresul de la Viena până astăzi constituie un demers care ar trebui extins la nivelul întregii Europe. În această perspectivă, istoria integrării europene ar evidenția căutarea unui federalism european fără precedent, construit de jos în sus și de sus în jos. Acest ansamblu în continuă creare include mai multe unități autonome, comunități, regiuni, state, participanți angajați în edificarea unei Uniuni complexe sub formă federalistă. De acum înainte, noua guvernare a Uniunii se bazează pe societatea comunicării și a cunoașterii.

În paralel, România și Europa au nevoie de o mai mare deschidere asupra științei umanizate. *La Main à la pâte* (instruirea practică), metodă experimentală de inițiere în știință încă din clasele primare, este în același timp o învățare a logicii probelor, a dialogului și argumentării care induce respectul față de celălalt și implică practicarea democrației și a principiilor federative.

În acest spirit, nu-mi rămâne decât să le mulțumesc celor care au contribuit la traducerea și difuzarea mesajului meu federalist în România. Doresc ca acest nou membru al Uniunii Europene să-și aducă bogata experiență și să-și asume pe deplin rolul în aventura federalistă a Europei.

Dusan Sidjanski
Geneva, 6 ianuarie 2010

În loc de mulțumiri

Le sunt recunoscător pentru sprijinul constant acordat *Institutului Universitar de Studii Europene, Departamentului de științe politice al Universității din Geneva și Fundației Latsis.*

Mulțumesc studenților, colaboratorilor și prietenilor care m-au încurajat de-a lungul acestui parcurs european. Fără colaborarea lui Anne Gyger și Thérèse Rolle, ajutate de Marie-Hélène Houzé și Sandrine Chollet, această carte ar fi rămas la stadiul de manuscris. Le sunt deosebit de îndatorat lui Dusica Franke și Elisabeth Mariaud, care m-au sprijinit în cercetările mele și la revizuirea acestei lucrări.

Politici publice
și integrare europeană

Dusan Sidjanski

VIITORUL FEDERALIST AL EUROPEI

Comunitatea Europeană
de la origini la Tratatul de la Lisabona

În viziunea lui Dusan Sidjanski, federația este singura formă de organizare care poate asigura unitatea în diversitate, autonomia și mai ales identitatea statelor și regiunilor, contracaraând tendințele naționaliste și mișcările separatiste. Studiu aprofundat al istoriei Uniunii Europene și axat pe vocația federalistă a comunității europene, volumul a fost completat, la ediția în limba română, cu două studii despre perioada post-Maastricht și Tratatul de la Amsterdam și de la Nisa, respectiv despre Tratatul de la Lisabona. *Viitorul federalist al Europei* se adresează studenților și specialiștilor din domeniul integrării europene, precum și tuturor celor interesați de istoricul și perspectivele unei structuri la care a aderat și România.

Procesul îndelungat de maturizare a proiectelor europene: de la Uniunea Paneuropeană la Congresul de la Haga • Parlamentul European: structură și funcții • Un moment decisiv: Actul Unic European (1987) • Globalizare versus diferențiere • Comunitatea în fața crizelor externe • Perioada post-Maastricht și Tratatul de la Amsterdam și Nisa • Tratatul de la Lisabona și viitorul federației europene

Dusan Sidjanski este președinte de onoare al Centrului European pentru Cultură, consilier al Președintelui Comisiei Europene, profesor emerit la Universitatea din Geneva.

Collegium

EDITURA POLIROM
www.polirom.ro

ISBN 978-973-46-1307-6

